

Editorial

Dacă în paginile numărului de debut ne-am propus doar o succintă incursiune în lumea conceptuală a mult discutatului teritoriu al „autonomiei și autodeterminării”, fără pretenția epuizării sau măcar a întregirii subiectului, în paginile numerelor următoare intenționăm să oferim cititorului român, mai mult sau mai puțin avizat, un tablou cuprinzător, chiar dacă nu complet, al altor teme fierbinți, prezente în toți acești ani de „tranziție” în centrul dezbaterilor politice și academice legate de statutul minorităților.

Dezbaterea **drepturi individuale/drepturi colective** este una clasică. Opțiunea pentru o categorie sau cealaltă nu este numai una filosofică, ci și una politică, determinată de necesitatea menținerii echilibrului și convențiilor care facilitează organizarea socială, printre ele, nu în ultimul rând, statul. Deși statul național central-est european a apărut după primul război mondial ca expresie supremă a dreptului (colectiv) al popoarelor (națiunilor) la autodeterminare, drept colectiv care a servit ca bază, mai apoi, demantelării imperiilor coloniale, un același drept colectiv se dovedește mult mai dificil de administrat în practică și deci de codificat, atunci când se referă la minorități (Vezi „*Autonomie și autodeterminare*”, *Alterra* 1/1995).

După căderea Zidului Berlinului, dezbaterea drepturi individuale / drepturi colective a reintrat în actualitate, îndeosebi ca urmare a emergenței afitor minorități în spațiul post-totalitar și a evidenței că, deși congelată peste o jumătate de secol, chestiunea minorităților (istorice) a rămas nesoluționată și fierbinte, în ciuda progresului spectaculos pe linia creării unui sistem tot mai complex și coerent de protecție a drepturilor omului (în primul rând în spațiul euro-atlantic, la Consiliul Europei și OSCE).

Sînt de acum de notorietate publică disputele din cadrul unor instituții europene legate de recunoașterea sau, dimpotrivă, respingerea drepturilor colective. Izbucnirea războiului din Iugoslavia a privilegiat opinia că recunoașterea unor drepturi colective ale minorităților ar destabiliza sistemul statal continental, uitîndu-se faptul că primele incidente au fost provocate nu de un exces de permisivitate a guvernului central, ci tocmai de refuzul său de a accepta soluția unei confederații. Oricum ar fi, războiul din Iugoslavia s-a soldat cu „lecții” diametral opuse: pe teren, s-a consfințit trasarea unor frontiere etnice care privilegiază doctrina drepturilor colective, iar la nivelul instituțiilor și standardelor europene pînă și defnirea noțiunii de minoritate a fost evitată! (vezi *Convenția-Cadru pentru protecția minorităților naționale*, elaborată de Consiliul Europei). Nu este scopul acestor note să evalueze posibilele consecințe pe termen lung ale unei astfel de inconsecvențe. Ea dovedește însă că în sistemul protecției minorităților factorul politic este, pentru moment, mult mai puternic decît cel moral-juridic, în beneficiul, se speră, al unei evoluții mai lente și totodată mai puțin „destabilizatoare”. Deocamdată însă efectul este că în Europa tratamentul intern al minorităților istorice variază între limite (mult prea) largi, de la statutul suedezilor din

Finlanda, la „absența” minorităților în Grecia, ceea ce alimentează frustrarea și lipsa crescîndă de încredere a minorităților față de sistemul protecției internaționale a drepturilor lor și le aruncă, în unele cazuri, în brațele unei disperări periculos de irațională. În ultimii ani, în România bunăoară, lipsa de progres în negocierile cu puterea centrală a condus la o inevitabilă radicalizare a organismelor reprezentive minoritare.

Studiile din acest volum manifestă rezerve față de includerea drepturilor colective printre drepturile și libertățile fundamentale ale ființei umane, drepturi, după majoritatea autorilor publicați, exclusiv individuale. Interesul acestor articole rezidă tocmai în faptul că autorii lor, deși consideră aproape unanim că drepturile de grup nu sînt „drepturi ale omului”, susțin cu cel mai mare firesc că există, alături de drepturile individuale, și drepturi colective (îndeosebi cele care protejează identitatea grupului, drepturi ale minorităților), iar protecția acestora de către stat este o **revendicare legitimă** a grupurilor. Nuanța este importantă îndeosebi pentru clarificarea unor dispute dintre grupurile minoritare și reprezentanții statului. Foarte adesea, revendicările minorităților sînt respinse sub pretextul că, fiind referiri la drepturi colective, realizarea lor nu se susține în cadrul sistemului de standarde internaționale, care nu consacră decît drepturile individuale ale „persoanelor aparținînd minorităților naționale” – Această poziție, care se prevalează de **litera** și nu de **spiritul** documentelor internaționale (pînă și mult criticata *Convenție-Cadru* vorbește de „protecția minorităților”, pentru a nu menționa formulările univoce ale *Recomandării 1201*) este o subtilă negare a legitimității drepturilor colective ale unor grupuri. Negînd drepturilor colective caracterul de „drepturi ale omului”, se urmărește de fapt negarea existenței **oricăror** drepturi colective. Autorii găzduiți în acest număr, pornind în general de la principiile liberalismului, consideră că numai drepturile individuale sînt drepturi ale omului, dar nu neagă nici o clipă existența drepturilor de grup. Astfel se face că în legislația unor țări care manifestă serioase rezerve față de existența drepturilor colective „ale omului” (SUA, în primul rînd), drepturile colective ale minorităților, menite să conserve identitatea acestora, se respectă cu o bună-credință exemplară. Acest înțelept sistem de „**checks and balances**” nu se bucură încă de recunoaștere în mediile oficiale de la noi. Sînt stigmatizate ca „drepturi colective” toate drepturile minorităților a căror respectare este refuzată (în ciuda chiar a unor prevederi constituționale). Nici teoreticienii minorităților nu excelează în a distinge între cele două categorii de drepturi și mai ales în a explora fundamentul lor teoretic. Fixația lor de a vedea în **toate** drepturile minorităților drepturi colective, eu ignorarea aproape totală a imenselor resurse de protecție pe care le conține și sistemul drepturilor individuale, face ca foarte adesea poziția lor filosofică să fie vulnerabilă.

Completată cu studiile numărului viitor, provenite mai ales din zona Europei Centrale și de Est, imaginea pe care cititorul și-o va putea face despre acest subiect va fi, sperăm noi, cît de cît edificatoare.

Publicarea unora dintre studiile acestui număr nu ar fi fost posibilă fără concursul unor instituții ca *Johns Hopkins University* (SUA), *Minority Rights Group* (Anglia), *Centrul de Informare și Documentare al Consiliului Europei* și *APADOR-CH* (România), cărora editorii le aduc și pe această cale mulțumiri speciale.